

De migrant bestaat niet

Ruddy Doom

Dienst Derde Wereld UG

"De immigratie heeft de laatste tijd dergelijke proporties aangenomen dat de openbare veiligheid ernstig in het gedrang komt. Recente en talrijke diefstallen, intimidatiepogingen tegen voor-aanstaanden van dit land, doodslag... dit alles zaait verwarring bij de bevolking. Er gaat haast geen dag voorbij zonder dat er bij de politie melding wordt gemaakt van ernstige feiten." Het zoveelste edito dat de vloedgolf in het vooruitzicht stelt? Een bezorgde kabinetschef van Binnenlandse Zaken die met harde maatregelen dreigt? Helemaal niet. Het is eerste minister Khéridinne Pacha, die in het Tunis van 1873 een rondschrijven richt tot de Europese consuls en er zich over beklaagt dat vooral ongeschoolden en havelozen richting Tunesië afzakken. Daarom vraagt hij de bevriende mogendheden om via hun vertegenwoordigers ter plaatse een preventieve controle uit te oefenen en diegenen die geen beroep of bestaansmiddelen hebben terug te sturen naar hun land van herkomst. Nochtans was het diezelfde Khéridinne Pacha die de voorbije decennia geschoolde arbeidskrachten uit Europa had aantrokken. Voor de modernisering van havens en wegen, de aanleg van spoorwegen..., kortom voor de introductie van een infrastructuur die Tunesië moest integreren in het moderne Middellandse Zeegebied was er een gat in de arbeidsmarkt. Gastarbeiders konden deze lacune tijdelijk opvullen. In Europa, en vooral in het Zuiden ervan, was mede door de bevolkingsdruk een grondtekort ontstaan die de mensen uit de landbouwsector duwde. Deze 'overschotten' konden niet worden opgevangen door de nationale stedelijke en industriële sectoren. De mensen die uitweken naar de andere oever van de Middellandse Zee waren er niet op uit een voorbijgaande en functionele rol te spelen in de opbouw van de Tunesische economie: ze wilden een toekomst opbouwen. De producent is spijtig genoeg

ook een onderdeel van zijn cultuur. Hij spreekt een andere taal, belijdt een andere godsdienst, heeft andere opvattingen over gezinsrelaties, over de rechtsregels. Khéridinne Pacha wou arbeidskrachten, maar hij kreeg mensen, en het was vooral dat aspect dat de eerste minister na verloop van tijd zorgen baarde. Want in stadjes als la Goulette waren er in 1865 zoveel vreemdelingen dat de autochtonen er een minderheid vormden. "C'est l'identité nationale Tunisienne elle même, estime Khéridinne, qui est menacée" zegt Kérim Maamer in *Jeune Afrique* (nr. 1610, 6-12 nov. '91).

De titel van Maamers bijdrage is "Quand les envahisseurs venaient du Nord...". Daarin laat Maamer uiteraard de kans niet liggen om zich ironiserend uit te laten over het gevaar van de blanke vloedgolf. Europa is inderdaad vergeten dat immigratie in de eerste fases van de industriële samenleving een welkome uitlaatklep was voor haar bevolkingsoverschotten. Dezelfde 'push and pull'-factoren die nu de Noord-Zuidmigratie kenmerken, speelden toen evenzeer mee als nu: de aantrekkingskracht van het beloofde land, de uitzichtloze situatie op het thuisfront. Er was natuurlijk wel een belangrijk verschilpunt: de macht van de Europese staten. Die dwongen politieke dissidenten het land te verlaten, terwijl 'ontvangende' volkeren als de Noord-amerikaanse Indianen die niet konden weigeren. Sociaal onaangepasten, diegenen die geacht werden misdadigers van gemeen recht te zijn, werden bij duizenden naar Australië gedeporteerd, want daar woonde toch niemand, d.w.z. enkel Aboriginals. Finaal vond men een oplossing in bevolkingskolonisatie: Algerije werd gewoon een deel van Frankrijk. Je moet er wel voor opletten verkeerde conclusies te trekken: het gaat hier om migratie door de staat begeleid of mogelijk gemaakt, en dus niet om een logisch vervolg van

wat min of meer als een spontaan proces gestart was. Vandaar dat je ook Maamer van enig slordig denkwerk kan betichten. Immers, als hij Khéridinne Pacha zomaar lof toezwaait als een belangrijk historisch figuur omdat Pacha de Europese invloeden probeert te beperken, maar verzuimt dat in de koloniale context te plaatsen, zou hij zeer tot zijn verbazing wel eens applaus kunnen verwekken op de verkeerde banken.

Omgekeerd is het zo dat wat de Noord-Afrikanen als een sluipende kolonisering zagen, niet alleen door hun Europese tijdgenoten, maar lang daarna door historici uit het Westen als een natuurlijke evolutie of zelfs als een taak werd bestempeld. Ik heb nog cursus gekregen van professor Ch. Verlinden, die dit proces in geëxalteerde termen beschreef als "deze gebieden werden voor het eerst toegankelijk gemaakt voor de Europese cultuur", "de moderne wereld breidde zich uit over het oneindige van de oceaan" en "de integratie van Afrika in de Atlantische ruimte was begonnen". Het koloniale vertoog creëert zijn eigen taal, waarvan de volgende generaties zelf het slachtoffer worden. Dit is uiteraard geen Europees fenomeen. Het hele opzet van 'le grand Maroc' is in wezen hetzelfde: de vanzelfsprekendheid om de machtspositie niet te bevragen. Dezelfde Marokkanen die zich verzet hadden tegen de Franse overheersing, wilden de grenzen van hun nieuwe staat tot het zuiden van Mauretanië leggen. Dat hoeft niet het gevolg te zijn van verovering, maar werd bejubeld in termen van "wij hebben ons gelaafd aan dezelfde oases" of "wij zijn deelachtig aan dezelfde cultuur (de islam) en van hetzelfde bloed (Arabisch)". Hun aspiraties tegenover Nouakchott en delen van Algerije hebben ze moeten inslikken, maar de Westelijke Sahara wordt door Rabat de facto bezet gehouden. De VN hebben voor het gebied een referendum voorgesteld waarbij de bewoners zich mogen uitspreken over het toekomstige statuut. Maar Hassan schuift de datum steeds voor zich uit. Eén van de twistpunten is precies wie er stemrecht heeft. Volgens het Polisario, de bevrijdingsbeweging van de Sahara, zijn dit enkel de oorspronkelijke bewoners, en hun getal draait rond het cijfer dat door de laatste Spaanse census werd berekend. Maar ondertussen heeft het Marokkaanse

regime tienduizenden inwoners uit eigen land naar de Westelijke Sahara overgeplant, o.m. via een premiestelsel. Volgens hen gaat het om de repatriëring van autochtonen. Neen, zegt het Polisario: het zijn migranten. Hun stemgedrag zal in het referendum de balans doen doorslaan ten voordele van de koning. Wat in België een redelijke eis is - stemrecht op basis van jarenlang verblijf - is het hier dus duidelijk niet. Wordt het dan niet vreselijk moeilijk om nog enig zinvol standpunt in te nemen tegenover de migrant? Bestaat 'de' migrant dan wel?

Als dusdanig bestaat hij niet, of tenminste niet wanneer we de sociologische i.p.v. de juridische categorie nemen. Migrant is diegene die om welke reden ook van één cultuur - gezien als grondgebied en de mensen die er leven - naar een andere cultuur verhuist. Dit kan een individueel proces zijn of een collectief gebeuren (volksverhuizing). De kwestie van de staatsgrenzen is hierbij minder van belang dan vaak wordt aangenomen. In Europa waren er tijdens de 16e eeuw in Engeland grote groepen arme boeren en landarbeiders die naar de steden trokken. Volgens alle bronnen werden die door de stedelingen bekeken als vreemdelingen: met andere zeden en gewoonten, andere normen inzake diefstal en geweld, en dus als een gevaar. Deze vorm van migratie is zeker in de derde wereld aan een nieuw hoogtepunt toe. In vele megasteden zijn de woonwijken van de middenklassen en de betere klassen ware eilandjes temidden van krottenwijken die bewoond worden door een ander soort mensen. Interne migratie kan door de staat om politieke redenen op massale schaal worden georganiseerd: de import van Han-Chinezen in Tibet is wellicht het meest gekende voorbeeld. Of de migratie kan omwille van economische, ecologische redenen worden opgezet: van centraal Java, waar de bevolkingsdruk hoog is, naar de buiteneilanden, of van het noorden van Ethiopië, waar de droogtes chronisch zijn, naar het zuiden. Het is duidelijk dat het hier om een overplanting gaat die een permanent karakter heeft en dat alle betrokkenen weinig keuze wordt gelaten. Zowel de kolonisten als de ontvangende streek zijn, elk op hun manier, het slachtoffer van een spel dat volkomen boven hun hoofden

wordt gespeeld.

Migratie over landsgrenzen heen heeft niet perse dit duurzame karakter. Veel hangt af van het perspectief of men zich als een gelijke in de nieuwe samenleving zal kunnen integreren. De Vlamingen die naar Canada en de VS emigreerden, hadden meestal dat vooruitzicht, maar de miljoenen Filipino's weten onderhand beter. Zij worden per definitie als tijdelijke en goedkope arbeidskracht aanvaard. De meesten hebben bij het vertrek reeds in het achterhoofd dat ze zo vlug mogelijk terug naar huis willen. Maar vaak verandert de migrant tijdens zijn periode in het buitenland, of hij integreert zich in zijn eigen kleine gemeenschap. De Chinese migrant was en is daar nog steeds een typevoorbeeld van. Of de volgende generaties worden door het 'sponseffect' van de samenleving geassimileerd. Of nog: de migranten behouden een deel-loyauteit tegenover de eigen afkomst in specifieke omstandigheden voor interne aangelegenheden, maar interioriseren ver-

der de normen van de globale samenleving. Migranten zijn in de geschiedenis niet die uitzondering die men er nu in Europa wil in zien. Migranten zijn evenmin een specifieke groep: onder bepaalde omstandigheden ontstaan binnen iedere natie of cultuur migratoire tendensen. De nomadische cultuur is zeker in het Westen een geringe minderheid geworden, maar betekent sedentarisme per definitie dat afzonderlijke groepen honkvast zijn? Met de toenemende mogelijkheden tot communicatie zou het wel eens kunnen zijn dat dit in de toekomst steeds minder het geval is. Wellicht bevinden wij ons in Vlaanderen, mede door de beperktheid van ons grondgebied, in een uitzonderlijke situatie. Hier lijkt een reis naar de andere kant van de gemeenschap reeds een expeditie en neemt een verhuis van West-Vlaanderen naar Limburg de allures aan van de grote trek. Misschien moeten we zelf wat meer migrant worden vooraleer wij de migrant als mens kunnen herkennen.